

„РАТОВИ И ГЛАСИНЕ О РАТОВИМА“ У ТРИЛОГИЈИ О ГРАНИЦИ КОРМАКА МАКАРТИЈА

Добро вече, јосјодине Џонсон, рекао је.

Добро вече, сине.

Шта јављају на весџима?

Сџараџ одмахну џлавом. Најнуо се џреко сџола до џрозорске гаске на којој се налазио радио и ујасио ја. Нису џо више весџи, рече. Раџови и џласине о раџовима.

Макарти, *Градови у равници*

Модерно доба је гајило сан у којем ће се човечанство, подељено на одвојене цивилизације, једног дана зближити у јединству и вечном миру. Данас, историја планете је коначно постала једна недељива целина, али у питању је рат, лутајући и вечити рат, који оличава и обезбеђује ово дуго очекивано јединство људске врсте. Јединство човечанства значи: Нигде ни за кога нема бег.

Кундера, *Уметњосџ романа*

Централна теза Макартијевих дела о америчком југозападу јесте рат. *Прелаз* почиње између Првог и Другог светског рата када је Америка на ивици Велике депресије, а *Градови у равници* се у суштини завршавају 1952. године са порастом америчког присуства у Кореји. Отац Џона Грејдија Кола враћа се из логора за ратне заробљенике из Другог светског рата болестан и на самрти. *Прелазак* се завршава тако што Били сведочи „чудном лажном свитању сунца [...] Тринити тесту“¹ (Hant, 31), а *Градови у равници* почињу опијањем Џона Грејдија са Тројем, ратним ветераном. Још су продорнији прикази Мексичке револуције следећи, рецимо, саставни делови наратива трилогије: прича коју госпођа Алфонса прича Џону Грејдију о Франциску И. Мадеру, Билијеви сусрети са слепим револуционаром и патриотом у бару при крају *Прелаза*, и Трависова прича у *Градовима у равници* о преласку границе након борби у Хуаресу. Два рата која чине позадину трилогије представљају супротне крајеве спектра. Мексичку револуцију водили су сељаци и лоше опремљени војници на коњима и по железничким шинама. Најпопуларнија фигура у рату био је груби, неписмени герилац Панчо Виља. Други светски рат пак био је први велики технолошки рат вођен из ваздуха и завршио се вероватно најзначајнијим и најсмртоноснијим открићем XX века – атомском бомбом. У Макартијевој *Трилоји о граници* ова два рата служе као историјски оквири романа, дефинишу и мапирају свет у коме ови ликови морају да живе и преживе.

¹ *Trinity Test* (енг.) било је тајно име за прво тестирање нуклеарне бомбе 16. јула 1945. у САД. (Прим. прев.)

Путовање дечака из *Крвавој меридијана* предочава и важност рата и многобројне преласке из једне земље у другу Џона Грејдија Кола и Билија Параме у *Трилогији о ираници*.² Његов полазак за Тексас из Тенесија почиње непосредно након Америчко-мексичког рата (1846–1848), да би постао члан разних деструктивних банди чији је циљ да збришу са земље безбожничка племена испод новоформиране границе и при томе зараде нешто пара. Дечак улази и излази из живота славних и злогласних, познатих и непознатих личности са Запада и других измишљених ликова заснованих на историјским личностима. У суштини, дечак активно учествује у америчкој експанзији на запад и југ.³ Истовремено, епilog *Крвавој меридијана* као да наговештава *Све ње леје коње, Прелаз и Градове у равници*.⁴ Иако постоје многи филозофски наговештаји тога да човек „напредује преко равнице помоћу рупа“ (BM, 337), он буквално укопава стубове ограде, стубове које Џон Грејди Кол и Лејси Ролинс не желе да постоје и стубове ограде које ће Били и Бојд Парам палити као огрев на свом првом путовању у Мексико. Носталгија Џона Грејдија и Билија за временом пре човека који копа рупе за стубове, временом када је дечак био млад, производ је наивности, Холивуда, сликовница и младалачке живахности – романтизовања Америке пре Првог светског рата.

Макартијев *Крвави меридијан*, међутим, није нужно део граничне тетралогije. Наизглед (а можда и парадоксално), његов први роман о Југозападу служи као контрааргумент скоро чежњивом и романтичном начину на који се у трилогији гледа на прединдустријски Југозапад. У некој врсти мидраша о свом раду, Макарти даје коментар на сопствене носталгичне вестерн романе, откривајући „немогућност да се дистанцирамо од догађаја из наше прошлости које сада сматрамо морално непожељним“ и да је „америчка историја низ насилних културних трансформација, историја закланих сопстава и чудних, неприличних рођења“ (Parrish and Spiller, 463). Нарочито би Џон Грејди добро прошао да прочита *Крвави меридијан* пре него што је кренуо преко границе у

² Лео Доерти у *Крвавом меридијану* (1985) види у „судији ратнику напор да постигне доминацију – да буде остварен [...] архонт ове Анаретичне планете“ (164), а Рик Валах прави прикладно поређење између ратничких кодова *Беовулфа* и *Крвавој меридијана*, тврдећи да „структурни друштвени системи који оправдавају и промовишу сукобе, представљају насиље као вештину и деструктивну активност занатски чине конвенционалном“ (113). Роберт Л. Џарет у тексту *Кормак Макарти* тврди да судија „артикулише идеологију освајања која брани бесконачни рат као врховног арбитра међу сукобљеним [...] вољама“ (81), као и да *Крвави меридијан* „тера своје читаоце [...] да се суче с историјом насиља и уникултуралном реториком предратног периода 'Манифестне судбине'“ (93). Чини се да рат и *Крвави меридијан* иду руку подруку (или можда из руке у руку), и иако судију Холдена не можемо нужно назвати портпаролом романа, он највише говори о рату:

Ово је љирода рајџа, у коме је улој исјовремено и цира и ауџоритиџи и ојравдање. Гледано њако, рајџ је најисјинскији облик љрорицања. То је џесџирање нечије воље и воље друјој унуџар џе веће воље која је зајџо љринуђена да бира, јер их везује. Рајџ је уљџимашивна цира јер је рајџ на крају крајева форсирање јединџива љосјојања. Рајџ је бој. (249)

³ За додатне информације о историји у *Крвавом меридијану* видети John Sepich, “Notes on Blood Meridian” (Louisville: Bellarmine College P, 1993), и Dana Philips, “History and the Ugly Facts of Cormac McCarthy’s Blood Meridian”, *American Literature* 68.2 (1996): 433–460.

⁴ Едвин Т. Арнолд у “The Mosaic of McCarthy’s Fiction”, тврди да „крај *Крвавој меридијана* гледа напред, почетак *Свих њих лејих коња* гледа назад и они се сусрећу у тачки где се један текст спаја са другим“ (19).

потрази за својом *Big Rock Candy Mountain*.⁵ Макартијеви романи су повезани својим подручјима, као што Југозапад остаје везан за себе и своју историју. То је подручје које је од мексичког севера до америчког југозапада редефинисано ратом, и то је регион у коме неке области и даље имају више заједничког са градом Мексиком него Њујорком.

Дечак доспева у Тексас и на Југозапад убрзо након америчког пораза и током мировних преговора у Гвадалупе Идалгу.⁶ У овом кључном тренутку у историји, Америка ствара границу коју ће Џон Грејди и Били касније прећи.⁷ Дечаков живот у изолацији и деградацији траје и током Америчког грађанског и Мексичког рата за независност. Када дечак сретне Елрода у равницама и судију у пољском нужнику, Порфирио Диас је однедавно мексички председник, заменивши Бенита Хуареса који је успешно бранио Мексико од Максимилијана и покушаја Шпаније да поново утврди своју колонијалну моћ у Мексику. Током рата, Хуаресов „главни град“ био је Ел Пасо дел Норте, град од виталног значаја за снабдевање оружјем и америчким новцем. Хуаресова победа је била пресудна за односе Сједињених Држава и Мексика јер је његов жестоки мексички понос створио антиамерички сентимент који траје и данас.⁸ Када је Диас преотео контролу од Хуареса (домородачког сељака који се виноу на власт), отворио је мексичку границу за богате америчке инвеститоре који су приграбили земљу и ресурсе тлачећи мексичко становништво страним економским интересима. Северни Мексико и Југозапад Сједињених Држава у које Макарти смешта своја четири романа о Југозападу настају након сто десет година револуција и ратова. Мексичка окретна врата отпочела су захтевом Мигела Идалга и Костиља за независношћу Мексика од Шпаније (1810) и наставила се наредних стотину година: Агустин де Итурбиде (1821), Санта Ана (1823–1855), Бенито Хуарес и Мелчор Окампо, Игнасио Комонфор (1855–1872), Порфирио Диас (1876–1910). Стотину година након револуције коју је предводио Идалгу у Мексику трају превирања због револуције коју је предводио Франциско И. Мадеро (1910)

---

⁵ Назив кантри-фолк песме аутора Херија Меклинтока из 1928. у којој се говори о измаштаној земљи изобила за бескућнике. (Прим. њев.)

⁶ Миром потписаним у Гвадалупе Идалгу окончан је Америчко-мексички рат који је трајао од 1846. до 1848. (Прим. њев.)

⁷ Видети: Américo Paredes, *“With His Pistol in His Hand”: A Border Ballad and its Hero*. Паредес тврди: „Мир потписан у Гвадалупе Идалгу пружио је последњу битву ствар друштву Рио Грандеа, границу. Река, која је била централна тачка, постала је линија раздвајања. Од мушкараца се очекивало да своје рођаке и најближе комшије, људе преко реке, сматрају странцима у страниој земљи“ (15).

⁸ Хуаресова победа представљала је „тријумф антиколонијализма у доба доминирајућих империја. Као таква, антиципирала је на одговарајући начин борбе средином двадесетог века“ (Hamnett, xii). Због мира потписаног у Гвадалупе Идалгу, Ел Пасо дел Норте су поделиле две земље. Назван по Бениту Хуаресу 1888. године, Хуарес је постао озлоглашен током Револуције 1910–1920. Град је имао кључну улогу у раном нападу Франциска Мадера на Диаса како би га збацио, омогућавајући приступ америчком оружју и другој роби. Видети мој предстојећи чланак *“Mexico’s Revolutionary History and Cormac McCarthy’s Border Trilogy”*, у: *Myth, Legend, Dust: Critical Responses to Cormac McCarthy*, ур. Rick Wallach (Manchester: Manchester UP, 2000) за додатне информације о Хуаресу и *Трилогији о граници*. Погледати Хамнетов текст о Хуаресу за биографске податке о Бениту Хуаресу и његовој борби за аутономију Мексика од Француске.

коме су се (на почетку) придружили Емилијано Сапата и Панчо Виља. Мадеро је уступио место Викторијану Уерти (1913), који је брзо изгубио председничку функцију од Венустијана Карансе (1914). Наредне три године обележили су насилни грађански рат и привремени председници. Године 1917. под Карансиним вођством, Мексико је усвојио устав (који се и данас користи), али је Каранса убијен 1920. и Алваро Обрегон је постао председник. Обрегонов избор је заправо означио крај револуције. Упркос спорадичном револуционарном насиљу у Мексику, Обрегон је био снажан вођа који је четири године вршио председничку дужност, потпомогавши стабилизацију мексичке владе након десет година револуције.

Усред тог крвопролића испод границе, Макартијеви ликови живе и у том историјском тренутку и након њега. Глантонова банда је поплочала пут за људе попут Вилијама Рендолфа Херста како би ушли у мексичку економију и купили ранч „Ла Бабикура“, што се догодило само шест година након што је дечак упознао судију у пољском нужнику. За разлику од дечака, који јаше уз мушкарце који су били историјске личности, дечаки из *Трилојије о ђраници* једноставно живе историјске последице крвопролића у Мексику. Антиамерички сентимент, Магдаленин тежак (и фаталан) покушај да пређе границу и Едуардова мржња према губавом рају северно од границе у *Граговима у равници* производ су историје, али нису део забележеног историјског тренутка у тој повести. Они су, другим речима, ствар фикције. Од тачних датума и временских прогноза у *Крвавом меридијану* до нејасне локације бордела на Белом језеру, Макартијева дела о Југозападу постајала су све мање историјски и географски прецизна. То је та разлика између завршене *Трилојије о ђраници* и *Крвавог меридијана*. Историја, важан, одржив лик у *Крвавом меридијану*, почиње да врши утицај – да буде секундарни, суптилни покретач радње – у трилогији, где централно место заузимају људски одговори на тај историјски утицај. Џон Грејди Кол можда верује „у индивидуализам, слободну вољу, хтење [...] [и да] је сваки човек рођен на овој планети Адам, ослобођен сећања и спољашњих ограничења, способан да обликује своје неограничено 'ја' на који год начин жели“ (Pilkington, 320). Међутим, лекција из историје коју Џон Грејди учи од госпође Алфонсе у супротности је с тим америчким идеалом. Уместо тога сазнаје, како Кијада каже Билију, да је „душа Мексика веома стара“ (С, 385), прошлост утиче на садашњост и контролише је. Пљачкашке банде које скалпирају, попут оне капетана Вајта и Глантона, биле су предуслов за настанак економских пљачкашких банди које је предводио Херст. Ово континуирано и репресивно америчко присуство подстакло је Мексичку револуцију 1910. због које су пооштрене граничне рестрикције настале након мира из Гвадалупе Идалга. Џон Грејди и Били путују у Мексико који контролише Институционална револуционарна партија основана 1938. Оснивање политичке партије која институционализује револуцију подразумева у ствари да је влада та која представља револуцију и њене реформистичке идеје. По истом принципу, влада елиминише потребу за било каквим новим револуцијама, што имплицира то да је Мексико у сталном стању контролисане револуције и промена. За Мексико је, дакле, револуција стална и у току, стога је прошлост значајан део садашњости.

Било да се ради о историји или о миту, изгледа да Макартијева трилогија потврђује да се „прошлост која је прошла мало разликује од прошлости која се није догодила“

(*BM*, 330). Када Били Парам разговара с путником у епилогу *Градова у равници*, наратор му каже да „[о]ва прича, као и свака, почиње питањем“ (277). Прича путника, прича у причи „у ономе што морамо замислити да је нека непозната бесконачност алтернативног бића и сличности“, јесте препричан наратив који објашњава зашто је мексички приповедач нацртао мапу свог живота (275). Његова прича о сањару и групи људи који су учествовали у „крвној церемонији која је била и тада и сада увреда за Бога“, брише границе између снова и стварности и тврди да постоји заједничка историја међу свим људима, одатле постоји и заједничка историја међу градовима, међу народима (280). Нараторова расправа о „убичајеним историјама“ и његова прича о сну сањара којег је сањао, са свеколиким инхерентним филозофским сложеностима, као да деконструира границе које раздвајају људе и генерације: „Овде се додирују два света“, стоји у причи путника (276, 285). Та тачка контакта одражава животе Џона Грејдија Кола и Билија Параме. Наводно, питање које започиње причу о двојци протагониста трилогије односи се на то да ли је „његова историја иста као ваша или моја“ (*COP*, 285). Ова двојност осветљава почетак трилогије баш као што нас „пламен свеће и слика пламена свеће ухваћеног у огледало“ упознају са Џоном Грејдијем (*APH*, 3). Ако их третирамо као једно, онда је нужно тачно да је историја заједничко искуство и да саме границе мало доприносе раздвајању ефеката које догађаји имају тамо где се додирују два света. Слика и стварност (мит и историја) нису два различита објекта, оба се „увијају и исправљају“ када ветар дува (*APH*, 3).

Рат је умногоме историјски искривљен и исправљен. Макартијева проза о Југозападу доследно пружа историјске подсетнике на „ратове и гласине о ратовима“ (*COP*, 61) које господин Џонсон чује на радију, а те нас гласине непрестано подсећају да се историја и сви догађаји у историји врте око рата и револуције. Константу у Макартијевим романима о Југозападу представља утицај рата подједнако на мушкарце и на жене. Револуције у Мексику биле су доминантни историјски догађаји на Југозападу, а оне су створиле нову границу између богатих Сједињених Држава и сиромашног мексичког народа. Битке јужно од границе утицале су на спремност Америке за Први светски рат, а Сједињене Државе су се вратиле на Југозапад како би усавршиле своју способност да окончају светске ратове прављењем и тестирањем атомске бомбе. Ипак, чак ни та способност не спречава војну интервенцију против земље и њених људи, јер влада планира да купи ранч Мека Макгаверна како би проширила ракетни полигон „Вајт сендс“.⁹ Макартијеви романи о Југозападу одбацују упозорење судије да „ако рат није светиња, човек није ништа друго до прастара глина“ (*BM*, 307). Уместо

---

⁹ Постоји, наравно, историјски преседан у томе што је војска купила Макгавернов ранч. У годинама 1941. и 1942. када је влада започела пројекат у Лос Аламосу (атомска бомба), намеравали су да закупе земљу од ранчера. Након тестирања бомби, страхујући од радијације, влада се понудила да откупи ранчеве или продужи закуп. Ако ранчери не би пристали ни на један од ових услова, војска би донела „пресуду о заплени“ (“White Sands”, одељак 4). До 1982. године, породица Дејв Макдоналд је још протестовала против војног програма за исплату ранчера. Макдоналд је тврдио да војска није поштовала уговор о закупу. За више информација о копненим питањима, погледајте “White Sands Missile Range – A Regional History” и Ferenc M. Szasz, *The Day the Sun Rose Twice: The Story of the Trinity Site Nuclear Explosion, July 16, 1945* (Albuquerque: U of New Mexico P, 1984).

тога, ови романи дижу глас против бесмисла рата и репетитивних историјских образаца који доводе до ратова, доказујући тиме да ће рат једноставно много брже затрпати човека у ту глину. *Трилоџија о Граници* одбацује клишетизирану наду да знати историју значи избећи њено понављање. У њој се тврди да је „рат променио све“ (COP, 78), али Макарти не прецизира који рат јер су сви исти, проузроковани истим врстама догађаја. Промене се непрестано смењују, насилно и неизбежно, а „ратови и гласине о рату“ доминирају дискурсом XX века.

Два рата која доминирају трилогијом су Мексичка револуција и Други светски рат, а америчка умешаност у оба ова сукоба представљају тренутке који дефинишу америчку историју. И Дон Ектор и госпођа Алфонса говоре „о револуцији и историји Мексика [...] и о Франциску Мадеру“.^{10, 11} Мадерова револуција је имала за циљ да поново створи Мексико и оконча диктатуре које су тлачиле раднике и сељаци. Иако је истина да је револуционарна партија однела победу после 1917. године, сиромаштво у Мексику које Џон Грејди и Били виде поткопава реторику промена. Револуција је понудила наду масама да слободни избори могу створити једнакост. Иако Дон Ектор исправно одбацује Мадера и његову револуцију као донкихотовску (146), револуција је „била један од последњих старомодних, преиндустријских ратова, у којима су модерне технике и машине играле улогу само повремену. Био је то рат епских битака и митских ратника-хероја, од којих су двојица – Панчо Виља и Емилијано Сапата – стекли славу широм света“ (Rutherford, 213).

У Макартијевој *Трилоџији о Граници* револуција показује љубазност сељака док се суочавају са континуираним угњетавањем. Станцима, као што је Вилијам Рендолф Херст, у чијем су власништву места попут ранча „Ла Бабикура“, као и корумпираности капетана Раула, који баца у затвор старца Орланда у Енкантади, непрестано се противстављају најосновнија љубазност хуманих радника, управо оних људи које је револуција требало да ослободи од угњетавања. То је земља, каже Тревис Билију и осталим каубојима, у којој је доброта људи у супротности са реалношћу историјског тренутка:

Кујовао сам сџоку за Сџарлокс. [...] Јахао сам њо целом северном Мексику. Дођавола, није сџоке. О чему не морамо ни да љричамо. Углавном сам био у обиласку. [...] Свидела ми се земља и свидели су ми се људи у њој. Јахао сам њо целој Чивави и добрим делом Коавиле и Соноре. Недељама ме не би било и нисам имао љребијеној љесоса у џеју, али џо није љравило никакву разлику. Ти људи би ље љримили и ујосџили, нахранили би љебе, нахранили

¹⁰ Наведено према: Макарти, Кормак. (2011). *Сви љи леџи коњи*. (Горан Капетановић, прев.). Београд: Веоbook, 81. (Прим. љрев.)

¹¹ Гејл Мур Морисон је 1999. године (пре завршетка трилогије) тврдила да револуционарне приче стављају разочарања Џона Грејдија у перспективу и претварају га у човека од акције (191). Сложио бих се да су приче важне, али чини се да Џон Грејди већ јесте човек од акције у *Свим љим леџим коњима*. У ствари, добро би му било да буде мање оријентисан на акцију, а више промишљен. Ове приче такође не уче Џона Грејдија много о Мексику, открива се у *Граговима у равници*. Чак и након свог пута у Мексико у *Свим љим леџим коњима*, он и даље пита Билија: „Зар не мислиш да је ишта остало од овог живота доле?“ (COP, 218). За разлику од Билија, који изгледа разуме да Мексико не даје одговор („Своје послове тамо доле сам давно окончао“), Џон Грејди и даље види Мексико као лек за ранчерски живот који је у нестајању.

Ѕивој коња и ѿлакали кад би оѿишао. Мојао си да оѿианеш заувек. Нису имали нишѿа. [...] Видело се да им револуција није донела нишѿа добро. Многе ѿпородице су изѿубиле мушкарце. Очеви или синови или обоје. Гоѿово све, ѿреѿиоѿѿавља. Нису имали разлоа да буду ѿѿѿољу- биви ѿрема било коме. Понајмање ѿрема неком ѿриню клинцу. Тешко су дошли до ѿѿѿањира ѿасуља који би изнели ѿред ѿебе. Али никад ме нису оѿбили. Ни један једини ѿуѿи. (СОР, 90)

Као што сам истакао на другим местима, Мексичка револуција се отворено појављује у свакој књизи трилогије.¹² Јавља се у роману *Сви ѿи леѿи коњи* када Луис прича о Хуерти, а то што се Луис и Антонио стално потчињавају Дон Ектору открива да револуција није успела да изврши утицај на друштвену реформу или да повећа независност сељака. Неуспех Мадерове револуције је истакнута тема у разговорима госпође Алфонсе и Дон Ектора. Револуција је још истакнутија у *Прелазу*, хронолошки најранијем роману који почиње 1939. за време Карденасовог председниковања. На својим путовањима били сусреће ликове као што су млада револуционарка и њена свекрва и слепи револуционар који му прича своју животну причу. Рекло би се да коридо¹³ о „El guerito“ који били чује по повратку из САД приказује Бојда као хероја потлачених, револуционара који се бори против „патронових људи“ (381). Али, што је још важније, како је рекао Дирк Рат, „коридои служе као лакмус папир за ставове Мексиканца према ономе што се догађа. Коридо је својеврсни колективни дневник, етноисторијски документ који садржи фактографију о друштву и повести. Већина коридоа приказује Мексиканца или као жртву или као хероја и често тематизује међукултурални сукоб. У многима од њих се исказује фрустрација и гнев због англоамеричке и северноамеричке доминације, а понекад они представљају и позив на акцију“ (48). Чак и Куијада признаје да коридо „говори о њему [...] Коридо је историја за сиротињу“ (С, 386). Коридо омогућава онима који нису на власти да ламентују над угњетавањем и да се буне против њега. Коридо у суштини нуди наду. Мексичком народу је био потребан херој јер им је фалила моћ.¹⁴ Можда су остварили одређене аграрне реформе, али земљопоседници којих нигде није било и даље су држали власт у Мексику. Животне околности породице Муњос и Индијанца Куијаде, који ради за Херстов ранч „Ла Бабикура“, изнова оживљавају неуспех револуције, земљишне реформе и присуство страног власништва над мексичким ресурсима.

Револуција је можда имала мали утицај на расподелу моћи и прихода у Мексику, али је америчка реакција на њу помогла да се преобликују фундаментални аспекти

¹² За додатне информације о Мадеру као историјској личности и његовој заступљености у трилогији, видети мој текст „Whose Story Is It? History and Fiction in Cormac McCarthy’s *All the Pretty Horses*“, *Southern Quarterly* 36.2 (1998) 103–10. За додатна историјска појашњења многих референци на Мексичку револуцију у трилогији, видети мој предстојећи чланак „Mexico’s Revolutionary History and Cormac McCarthy’s *Border Trilogy*“.

¹³ Пучка песничка форма налик балади, која је популаризирана у Мексику током револуције која је трајала од 1910. до 1920. Најчешће говори о животу криминалаца, гонича стоке, опресији сељака и другим историјски и друштвено релевантним темама. (Прим. ѿрев.)

¹⁴ Видети Américo Paredes, *With a Pistol in His Hand* за најпотпуније информације о коридоима. Видети такође Merle E. Simmons, *The Mexican Corrido as a Source for Interpretive Study of Modern Mexico* (Bloomington: Indiana UP, 1957), и импресивну колекцију коридоа разврстаних по темама.

америчке војске и њен однос према рату. Иако се Сједињене Државе никада нису званично умешале у Мексичку револуцију, Америка је извршила инвазију на Вера Крус 1914, а након напада Панча Виље на Колумбо, у Новом Мексику, влада је мобилисала 40.000 припадника Националне гарде и послала их на границу близу Ел Паса 18. јуна 1916 (Vanderwood и Samponaro, 10, 12). Иако је Америка технички задржала своју неутралност, мобилизација толиког броја трупа дала је војсци шансу „да тестира нову опрему и обучи особље, да усаврши командну структуру и модернизује начин на који врши снабдевање и пружа подршку. [...] Захваљујући овом подухвату у Мексику, америчка војска је коначно постала борбена сила двадесетог века, великим делом захваљујући Панчу Виљи“ (Vanderwood и Samponaro, 186). Першингов пробој у Мексико док је јурио за Панчом Виљом посебно је помогао војсци да развије технике ратовања тенковима чиме се зависност трупа од мазги и возова мења у правцу снабдевања возилима. У суштини, америчка обука дуж границе помогла је у припреми њених трупа за Први светски рат.¹⁵

Можда је најважније, међутим, то што је присуство војске на Југозападу пре Првог светског рата утицало да се она тамо врати ради припрема за Други светски рат. Ако је Први светски рат показао спремност Америке да се укључи у решавање европских проблема, Други је дао Америци мистериозност суперсиле. Атомска бомба, творевина чије је срце на Југозападу, из темеља је променила лице рата у савременом свету. Непријатељи се више нису сукобљавали на терену и водили рововске борбе. Технолошко чаробњаштво које је елиминисало људски контакт са непријатељем повећало је бруталност рата. Глантонова банда је зверска, али они виде вредност људског живота. Савремени рат брише човека и човечност из рата, ствара апатију и обезвређује се знање које ратник поседује о непријатељевом животу, а отуда и о сопственом. У суштини, атомска бомба је олакшала убијање и с технолошког и са психолошког становишта. Утицаји се протежу ван бојног поља. Као што Роберт Л. Холмес тврди у књизи *О рату и моралу*, „парадокс савремене цивилизације лежи у чињеници да, након одређене тачке, безбедност појединца почиње да бива обрнуто сразмерна системима који треба да гарантују ту безбедност“ (3).

„Ратови и гласине о ратовима“ господина Џонсона садрже у себи не само историју цивилизације већ и аргументе који се поклапају с теоријама судије Холдена о рату. Ратови о којима слуша на радију (вероватно Кореја и Египатска револуција) носе са собом претњу потпуног уништења свих земаља због разорне моћи атомске бомбе. Рат није ништа ново, како каже господин Џонсон,¹⁶ и то што рат доминира дискурсом није ништа

---

¹⁵ Мајкл Д. Карман пише да је „начелник армијског штаба и инспектор одбране известио да је цела војска имала користи од мобилизације“ (48). Видети такође Clarence C. Clendenen, *Blood on the Border: The United States Army and the Mexican Irregulars* (London: Macmillan, 1969), за додатне информације о Першинговој потери за Виљом и припремама Америке за Први светски рат. Вандервуд и Сампонаро такође тврде да је на прелазу векова америчка војска била ниже рангирана од немачке и јапанске. Америчко ваздухопловство је било у горем стању. Пошто је влада преместила полигон на југозападну границу и обучавала пилоте у Мексику (188), авион којим Роми лете у *Прелазу* (401–402) могао би бити авион америчког ваздухопловства који се користио током обуке.

¹⁶ Два ујака Џона Грејдија Кола „убијена су у Порторику хиљаду осамсто деведесет осме“ (APH, 7). Највероватније су погинули у Шпанско-америчком рату.

ново за Макартијеве читаоце. Епиграфи који отварају *Крвави меридијан* указују на човечанству својствено насиље. Међутим, *Трилогија о граници* не бави се само насиљем, бави се и неминовношћу, немогућношћу да се мирно преживи. Понекад се чини да је рат бог, или (како Кундера тврди) рат барем нуди јединство. Холмс каже да

Ошћако је насћао пре чећргесећ хиљада јодина, раћ је проућтао више боћасћва, ћражио веће жрћве и изазвао више ћаћње од било које друће ћудске акћивносћи. У обликовању исћорије ћомрачио је чак и релићу, у чијој је служби ћако чесћо био. Али ћремга је раћ извукао оно најгоре из човека, извукао је и оно најбоље из њећа. Иако се не може рећи да је мноћо учинио за музику, био је инсћирација за књижевносћ и ћоезију и донео најпредак у науци, медицини и ћехнолоћи, на који би иначе морало дућо да се чека. Раскин ћврди да је ћо било од сушћинској значаја и за уметносћ. Понекад је раћ био кохезивна сила која би ујединила разједињене народе како би формирали јака и ћрајна друшћва. (12)¹⁷

Чини се да је то случај с Мексиком у *Трилогији о граници*. Тревисово присећање пута у Мексико да купи стоку подражава оно што су Џон Грејди и Били доживели током својих путовања у Мексико. Џон Грејди, на повратку у *Hacienda de Nuestra Señora de la Purísima Concepción*, вози се с неким радницима са фарме и „[к]асније ће дуго времена имати разлога да се присећа тих осмеха, да размишља о добронамерности“ људи из тог камиона.¹⁸ Слично томе, Билију и Бојду сељаци пружају помоћ у *Прелазу*. Доброта мексичког народа је у супротности и можда подстакнута опресивним светом у којем живе. *Hombres del país* који ослобађају капетана са лисицама на рукама јесу људи који живе од земље, а не људи из владе. Они инстинктивно знају да Џон Грејди говори истину о својим коњима и не траже одмазду за његово учешће у отмици владиног човека. Бојдова тренутна популарност након „убиства *тансо*-а у пуцњави“ и повици радника да „*hay justicia en el mundo*“ (С, 317–318, постоји правда на свету) такође сигнализују главно незадовољство мексичког становништва. Билијев каснији сусрет са пијаним патриотом додатно подрива покорност становништва и указује на потенцијално насилно антиамеричко расположење у земљи (С, 356). Макартијево непрестано позивање на Мадерову револуцију наглашава дихотомију између циљева револуције и њених постигнућа. То су људи који немају разлога да буду љубазни, посебно не према деци гринга, али они то чине упркос лажној нади коју је створила револуција, на крају институционализована и усвојена од стране доминантне политичке машинерије у земљи.

Попут Мексичке револуције, Други светски рат је створио лажне наде у Америци. Када се Били врати тамо, покушава да се пријави у војску, јер „немам где да идем“ (С, 341), али га војска неће узети због његових проблем са срцем. Дајана Ц. Лус (*Dianne C. Luce*) тврди да „Билијеви покушаји да се пријави у војску у *Прелазу* представљају његов једини

¹⁷ Морао бих да истакнем да се Холмсов рад фокусира на инхерентну неморалност сваког рата, супротстављајући се филозофима попут Августина који тврде да рат може бити праведан (морално исправан). Холмс цитира оне који подржавају рат као користан за уметност и науку, укључујући занимљив одломак из *Моје борбе* Адолфа Хитлера: „Човечанство је постало велико кроз вечну борбу [...] и само у вечном миру пропада“ (цит. у Holmes, 13). Хитлерова тврдња звучи слично нечему што би рекао судија Холден.

¹⁸ *Сви ћи лећи коњи*, 122. (Прим. ћрев.)

доследно уложени труд да живи међу људима, а и тај подухват је осуђен на пропаст“ (211–212).¹⁹ Међутим, Билијева жеља да постане део заједнице пријављивањем у војску је иронична: институција којој покушава да се прикључи главни је узрочник све веће отуђености и изолованости коју он и Џон Грејди осећају. Ти момци су „разбаштињени ратом и ратном машином“ (COP, 204). Након што је покушао да се пријави у војску више пута, Били ради у смештају за ранчере и, у сцени која личи на његов каснији сусрет са мексичким патриотом, одлази у бар у Винслоу и наручује пиво. У другом бару, где упознаје војника и бармена, његов ћудљиви стоицизам му ствара проблеме. Бармен тврди да му „униформа не значи ништа“ (C, 349). Ту оптужбу је пропратио патриотским изјавама којима је хтео да га застраши, рекавши војнику да би Билију стало до униформе с „оним излазећим сунцем на крагни [...] када би оно залазило [...] за Другу улицу“ (C, 349). Патриотизам је под утицајем локације на којој се патриота налази: празан бар у Винслоу, у Аризони, где војник пије сам. Били касније лута југозападом где је „[до] пролећа треће године рата једва било ранчерске куће у целој земљи која није имала златну звезду на прозору“ (C, 350).²⁰ Југозапад је прошао „прилично тешко [...] Прилично тешко“, каже господин Сандерс Билију (C, 351). Током Билијевих лутања, мало се говори о ратној слави.

Ипак, рат је био благодат за Југозапад. Упркос златним звездама и тешким временима за породице, рат је економски трансформисао Запад.²¹ Међутим, економска корист није надокнадила губитке живота и наду коју Макарти улива својим ветеранима из Другог светског рата. Билијев сусрет с америчким патриотом одвија се у празном бару. Отац Џона Грејдија се враћа из рата као сломљен човек на самрти. Док Џон Грејди и Били разговарају о својим путовањима у Мексико, Били каже Џону да „ова земља није иста. Нити било шта у њој. Рат је све променио. Мислим да људи то још ни не знају“ (COP, 78). Други светски рат је био рат који је одузео Америци радост победе. За разлику од претходних, империјалистичких ратова, Америка није добила земљу, и за разлику од Првог светског рата, ово није био рат за окончање свих ратова. После Првог светског рата, Американци су слушали

радио-емисије [...] Заведени сликама реклама и биоскопа, погледани да оду са познатих, сигурних места и појави за непознатим или за људима доживљајем путовања, Американци су пошљали део изразито модерне, дисконинуиране и анонимне културе:

¹⁹ Лус пише да Билијево ослабљено срце сугерише да је „његов недостатак више у храбрости него у способности разумевања“ (212). Додао бих секундарно читање ове сцене као коментар апсурда војске и рата. Билијево сопствено логично запажање: „Ако ћу ипак умрети, зашто ме не искористити“ (C, 341) показује и суптилни Макартијев хумор и глупост војске која признаје да „[н]емаш нигде другде да одеш“ (C, 337), али одбија да му дозволи да се пријави.

²⁰ Извезена златна звезда која би се качила на прозор или врата је обичај успостављен 1918. и широко прихваћен током II светског рата којим се даје до знања да је у том домаћинству неко погинуо као припадник војске Сједињених Држава (прим. прев.)

²¹ Видети: Gerald D. Nash, *The American West Transformed: The Impact of the Second World War* (Bloomington: Indiana UP, 1985) за додатне информације о утицају Другог светског рата на америчку економију. Очигледно је да је Први светски рат променио и америчку економију: „од дужничког народа [Сједињене Државе] су се претвориле у кредиторски народ, који је дао зајмове Европи у вредности од 13.000.000.000 долара“ (Gray, 50).

а култура која није била, нишпи је сада, специфично везана за било коју појединачну локалну државу, регион – или, истини за вољу, за било коју одређену нацију. (Gray, 50)

Ова опчињеност технологијом није била толико пријатна након Другог светског рата и Хиросиме. Америка је претрпела велике губитке и бацањем бомбе нанела још веће, што је потез који је запрепастио свет. Међутим, ефекат који је повратак војника у Америку имао био је још очигледнији. Отац Џона Грејдија, бивши заробљеник који је преживео Батански „Марш смрти”,²² када се врати више „није исти”, упркос тврдњи његовог сина да је исти „унутра” (APH, 12). Током њихове последњег јахања, он гледа „[...] по крајолику оним упалим очима као да је спољашњи свет некако измењен, или да му сумње буди оно што је од света видео на другим местима. Као да га никад више неће видети. Или још горе, да ће га најзад видети како треба”.²³ Оца Џона Грејдија можда је докусурила упала плућа (многи преживели из Батана вратили су се са смртоносном пнеумонијом или другим неизлечивим заразним болестима), или рак, или емфизем изазван цигаретама и упаљачима дељеним америчким војницима.

Попут оца Џона Грејдија, Трој се враћа из рата отуђен. Након отпуштања из војске, „лутао је широм ове земље” (COP, 22), каже Билију – одмах након што му је испричао о путовању у Амарилу са Џином Едмондсом, када је дошао „до предњег дела аута, био је начичкан зечјим главама [...] свима су биле отворене очи, са неким суманутим погледом” (COP, 22).

Тројева прича осликава послератни индустријски свет. Иако је још увек могуће ударити зечева на путу док се возиш западним Тексасом ноћу, вероватноћа да ће се то десити је мања, пошто су се зечеви навикли на аутомобиле. „Потпуно нови олдсмобил осамдесет осам” (21) Џина Едмондса који тутњи ауто-путем јесте Америка у двадесетом веку. Путовање од Ел Паса до Амарила (око 670 километара) за десет сати је чудо модерности 1949. године. (Упоредите Тројево путовање са путовањем Џона Грејдија и Лејси Ролинс, којима у *Свим њим лејим коњима* треба један дан да пређу седамдесет километара од Сан Анђела до Елдорада.) Брзини путовања, међутим, супротставља се паклени хладњак аутомобила „прекривен крвљу и зечјим цревима” (22). Смрт и језиви изглед ових зечева представљају класичног Макартија. То је и класична конфронтација технологије и природе. Новооткривена љубав Америке и америчког аутомобила, уз све то динамично кретање, ствара морбидне готичке слике.

Убрзо након што су Џон Грејди и његов отац причали о продаји ранча, покеру и деди Џона Грејдија, његов отац чита новине и пита се: „Како се Ширли Темпл може развести?” (APH, 13).²⁴ Развод Ширли Темпл означава проток времена и губитак невиности. За оца Џона Грејдија, смрт деде и развод Ширли Темпл представљају смрт вредности и живота од пре Другог светског рата. У неким аспектима, развод симболизује неуспех Другог светског рата да испуни обећање мира, просперитета и светске демократије. Крај рата

²² Присилни марш од сто двадесет километара на који је 1942. године јапанска војска натерала око 76.000 махом филипинских заробљеника, а који није преживело више од 30.000 људи. (Прим. њев.)

²³ *Сви њи леји коњи*, 14. (Прим. њев.)

²⁴ Вест о разводу Ширли Темпл је објављена на насловници *San Angelo Daily Standard*-а 5. децембра 1949. године.

1945. doneo je euforiju i журбу да се испуни обећање о мити о јоврајку [...] Народ који се јојавио након рата, и којем се ветерани враћају, није исти [...] Али најдубљи јаз између очекивања и реалности победе ошворен је распадом ратној савеза између Сједињених Држава и СССР. Шта јој да је победа требало да значи, успостављање трајног мира и рационалној светској порејка био је несводиви минимум. (Slotkin, 329, 332)²⁵

Развод Ширли Темпл, дедина смрт и губитак ранча тешко да нуде некакав поредак. Парадоксално, према Алексу Ханту, цепање атома, тренутак врхунске картезијанске физике, изазвало је разједињавање и „оспорило наш антропоцентрични поглед на однос између човечанства и света природе“ (31). Као што Хант каже, Билијеве сузе на крају Прелаза „оплакују насиље човечанства и његово коначно отуђење од природе кроз присвајање њених моћи“ (37).

Рекло би се да су изолованост и отуђеност у сржи Макартијевих романа. Међутим, отуђење појединаца долази у време када је Америка широм света експоненцијално повећала своје мешање у ствари других земаља. Само стварање и употреба атомске бомбе практично је натерала Америку на улогу светског мировњака Великог брата, учинивши немогућим да очува изолованост. Ратови и гласине о ратовима ће се увек наметати. Технологија двадесетог века спутава жељу Џона Грејдија да се „мало разбашкари у брдима“ где може да лови оно што ће јести и да се склони од света из подножја (СОР, 77). Џон Грејди и Били су научили да „свако од нас има тајну границу у себи, а њу је најтеже прећи, јер се свако од нас нада да ће се тамо затећи сам, тек да би открио како је више него икада окружен другима“ (Fuentes, 161). У суштини, изолованост и отуђење никада нису потпуни јер технологија подрива могућност да се остане сам. Други светски рат делује као тренутак апорије за ове момке: отуђење и изолованост појединца деконструираше непрекидно растућа друштвена одговорност и наметљивост.

Владино мешање у животе ранчера на Југозападу указује на развој заједнице. Из задњег плана *Градова у равници* вребају војни геодети послати да „пронађу најјаднију земљу коју могу да нађу“ (11). Ова земља ће постати део милитаризованог Југозапада у који спадају Форт Блис и ракетна област Вајт Сенд. Повећано војно присуство почело је током Мексичке револуције и наставило се док је Америка стварала нуклеарни арсенал. Укидање приватног власништва над земљом није увек протицало глатко. Док Макгаверн схвата да ће „војска“ заузети то место, једини начин на који ће је господин Пратер „напустити [је] у ковчегу“ (264, 62). Када Џон Грејди прекине господина Џонсона док слуша радио, добијамо кратку историју Новог Мексика. Господин Џонсон каже Џону Грејдију да је „Оливер Ли увек говорио како је дошао овде јер је земља била толико јадна да је нико други није хтео и да ће га зато овде оставити на миру. Наравно није био у праву. Макар у вези с тим да ће га оставити на миру“ (61). Војска ће „заузети цео басен Тулароса [...] Људи ће кукати због тога. Али немају избора. Требало би да им

²⁵ Слоткинова студија *Gunfighter Nation* пружа одличан увид у мит о Западу и његов развој на филму и у политици. Горе цитирани одломци говоре о филму *Тврђава Ајача* (*Fort Apache*, 1948), у којем се појављује одрасла Ширли Темпл. Занимљиво је да Слоткин истиче да је између 1947. и 1949. Холивуд направио отприлике сто педесет вестерна, од којих су многи или пропагандни/патриотски филмови или антиратни филмови који детаљно описују недела америчких оружаних снага.

буде драго што ће их избацити одатле“ (62). Чини се да је Оливер Ли погрешно у оба случаја. Не само да га неће оставити на миру, нешто што Џон Грејди такође мора да научи, већ се преселио на земљу коју људи желе. Експропријација од стране војске била је само још један рат у дугој историји ратова за земљу, а у које спадају Мексичка револуција, ратови у округу Линколн и проширење ракетне области Вајт Сенд.²⁶

Чак и пре војне експропријације земље, Ли је био умешан у рат у округу Линколн у Новом Мексику. Ова битка око права на земљу и воду „привукла је десперадосе из свих делова Новог Мексика, Тексаса, Колорада и јужно од Рио Грандеа“ („Бели песак“, секција 3). Најпознатији учесник био је, наравно, Били Кид.

Када господин Џонсон каже Џону Грејдију да слуша о „ратовима и гласинама о ратовима“, он наводи и наше искуство читања Макартијеве *Трилоије о іраници*. Ова три романа су препуна алузија и директних референци на ратове који доминирају прошлости америчког југозапада и северног Мексика. Чак и они који не учествују директно у ратовима погођени су њима, а сами ратови су последица ранијих ратова. Ова стална револуција рата и насиља налази се у сржи трилогије. Међутим, још је важније да историја утиче на све, без изузетка. Џон Грејди и Били не могу да промене свет тако што ће побећи у Мексико или вратити вучицу у њено природно станиште. Уместо тога, ови сукоби садрже у себи мисао да су кроз историју „константне једино похлепа и глупост и љубав према крви, а то чак ни Бог – који зна све што се може знати – није у стању да промени“.²⁷ Џон Грејди и Били су остали „разбаштињени ратом и ратном машинеријом“ (СОР, 204), ипак „свет наших очева пребива у нама“ (СОР, 281). Парадоксална земља чија технологија истовремено отуђује и уједињује постаје свет у коме Џон Грејди Кол не може да опстане. Његова борба ножевима с Едуардом, двобој настао због свирања из кола, симбол је дихотомије модерног света после Другог светског рата.

Доброта на коју Били наилази на крају трилогије подрива циркуларност романа. Билијева соба у Бетиној кухињи враћа нас на почетак *Прелаза*. У својеврсној постмодернистичкој петљи, враћамо се у време Билијевог детињства пре него што је отишао да врати вучицу у Мексико. У суштини, враћамо се на селидбу породице Парам из округа Грант (названог по Јулисизу С. Гранту) у округ Идалго (назван по Мировном споразуму из Гвадалупе Идалга, зачетку мексичке независности). Управо ово враћање на рат и ратне референце дефинише Макартијеву *Трилоију о іраници*. Историја ове области и оних који тамо живе прожети су ратом. Џон Грејди и Били постају људи које су рат и насиље сјединили, а овај рат исписује мапу егзистенције сваке особе, мапу која се истовремено разликује и преклапа са мапама других.

---

²⁶ Док се прича господина Џонсона о Оливеру Лију и пуковнику Фаунтејну чудно меша са навалом војске, његова прича подупире насиље на Југозападу, представљајући „једно од последњих убиства старог Запада“ у региону („Вајт Сенд“, одељак 3). Ли, заједно са Вилијамом Мекневом, оптужен је за „брисање“ жига на јунету које припада В. А. Ирвину из Ел Паса. Алберт Џ. Фаунтејн је био специјални тужилац на том случају. Дана 31. јануара 1896. Фаунтејн и његов осмогодишњи син нестали су док су се враћали кући из Лас Крусеса. Тела никада нису пронађена. Видети William Keleher, *The Fabulous Frontier: Twelve New Mexico Items* (Sante Fe, NM: Rydal P, 1945), за додатне информације о Лију и Фаунтејну. Занимљиво је да се Фаунтејн својевремено борио са Бенимом Хуаресом.

²⁷ *Ibid.*, 132.

Литература:

- Arnold, Edwin T. "The Mosaic of McCarthy's Fiction". Hall и Wallach 17–23.
- Arnold, Edwin T., и Dianne C. Luce, ур. *Perspectives on Cormac McCarthy*. Поправљено изд. Jackson: UP of Mississippi, 1999.
- Bingham, Arthur. "Syntactic Complexity and Iconicity in Cormac McCarthy's *Blood Meridian*". *Language and Literature* 20 (1995): 19–33.
- Carman, Michael Dennis. *United States Customs and the Madero Revolution*. El Paso: Texas Western P, 1976.
- Daugherty, Leo. "Gravers False and True: *Blood Meridian* as Gnostic Tragedy". Arnold и Luce 159–174.
- Fuentes, Carlos. *The Old Gringo*. Прев. Margaret Sayers Peden и Carlos Fuentes. New York: Farrar, 1985.
- Gray, Richard. *American Poetry of the Twentieth Century*. Longman Literature in English Series. Ур. David Carroll и Michael Wheeler. New York: Longman, 1990.
- Hall, Wade, и Rick Wallach. *Sacred Violence: A Reader's Companion to Cormac McCarthy*. El Paso: Texas Western P, 1995.
- Hamnett, Brian. *Juárez*. New York: Longman, 1994.
- Holmes, Robert L. *On War and Morality*. Princeton: Princeton UP, 1989.
- Hunt, Alex. "Right and False Suns: Cormac McCarthy's *The Crossing*, and the Advent of the Atomic Age". *Southwestern American Literature* 23.2 (1998): 31–37.
- Jarrett, Robert L. *Cormac McCarthy*. New York: Twayne, 1997.
- Kundera, Milan. *The Art of the Novel*. Trans. Linda Asher. New York: Grove, 1987.
- Luce, Dianne C. "The Road and the Matrix: The World as Tale in *The Crossing*." Arnold и Luce 195–219.
- McCarthy, Cormac. *All the Pretty Horses*. New York: Vintage, 1993.
- McCarthy, Cormac. *Blood Meridian or The Evening Redness in the West*. New York: Vintage, 1992.
- McCarthy, Cormac. *Cities of the Plain*. New York: Vintage, 1999.
- McCarthy, Cormac. *The Crossing*. New York: Vintage, 1995.
- Morrison, Gail Moore. "All the Pretty Horses: John Grady Cole's Expulsion from Paradise". Arnold и Luce 175–194.
- Paredes, Américo. "With His Pistol in His Hand": *A Border Ballad and its Hero*. Austin: U of Texas P, 1958.
- Parrish, Tim, и Elizabeth A. Spiller. "A Flute Made of Human Bone: *Blood Meridian* and the Survivors of American History". *Prospects* 23 (1998): 461–481.
- Pilkington, Tom. "Fate and Free Will on the American Frontier: Cormac McCarthy's Western Fiction". *Western American Literature* 27.4 (1993): 311–322.
- "Porfirio Díaz, Remarkable President of Mexican Republic". *San Angelo Daily Standard* 7. март 1911: A2.
- Raat, W. Dirk. "The Mexican Pet and Other Stories: Folklore and History". *Twentieth-Century Mexico*. Ур. W. Dirk Raat и William H. Beezley. Lincoln: U of Nebraska P, 1986. 44–54.
- Rutherford, John. "The Novel of the Mexican Revolution". *The Cambridge History of Latin American Literature*. Том 2. *The Twentieth Century*. Ур. Roberto González Echevarría и Enrique Pupo-Walker. Cambridge: Cambridge UP, 1996. 213–225.
- Slotkin, Richard. *Gunfighter Nation: The Myth of the Frontier in Twentieth-Century America*. New York: Atheneum, 1992.
- Vanderwood, Paul J., и Frank N. Samponaro. *Border Fury: A Picture Postcard Record of Mexico's Revolution and U.S. War Preparedness, 1910–1917*. Albuquerque: U of New Mexico P, 1988.
- Wallach, Rick. "From *Beowulf* to *Blood Meridian*: Cormac McCarthy's Demystification of the Martial Code". *Southern Quarterly* 36.4 (1998): 113–120.
- „White Sands Missile Range – Regional History". Public Affairs Office White Sands Missile Range. 8. мај 1998. <<http://www.army.mil/paopage/Pages/reghis.htm>>

(С енілеској ірревео **Данило Лучић**)